

Leonardiana
w kolekcjach
polskich

Publikacja towarzyszy wystawie
zorganizowanej dla uczczenia
500-lecia śmierci
Leonarda da Vinci

Sala Uczt, Muzeum Pałacu
Króla Jana III w Wilanowie

od 5 grudnia 2019
do 15 października 2020 r.

Koncepcja wystawy:
Dorota Folga-Januszewska

Kurator wystawy:
Agnieszka Woźniak-Wieczorek

Projekt scenografii:
Barbara Kowalewska

Muzeum Pałacu
Króla Jana III
w Wilanowie

Leonardiana

w kolekcjach polskich

Co jest czym:

oryginał

replika

kopia

Spis treści

7 Słowo wstępu

Dorota Folga-Januszewska

Część I

Źródła, dokumenty, teksty, badania, interpretacje

Anna Kwiatkowska

- 11 Archiwum *leonardianów* w zbiorach wilanowskich.
20 *Leonardiana* w archiwach

Dorota Folga-Januszewska

- Leonardiana* i fascynacje kolekcjonerskie
33 Stanisława Kostki Potockiego

Elżbieta Modzelewska

- 57 *Salvator Mundi* – badania obrazu

Iwona Szmelter

- Bliżej prawdy o *bottedze* artystycznej Leonarda da Vinci.
Uwagi w związku z obrazem *Salvator Mundi*
69 z wilanowskiej kolekcji Stanisława Kostki Potockiego

Agnieszka Woźniak-Wieczorek

- Leonardiana* w kolekcjach dzieł sztuki
89 polskich rodzin w XIX wieku

- 114 Literatura uzupełniająca

Część II

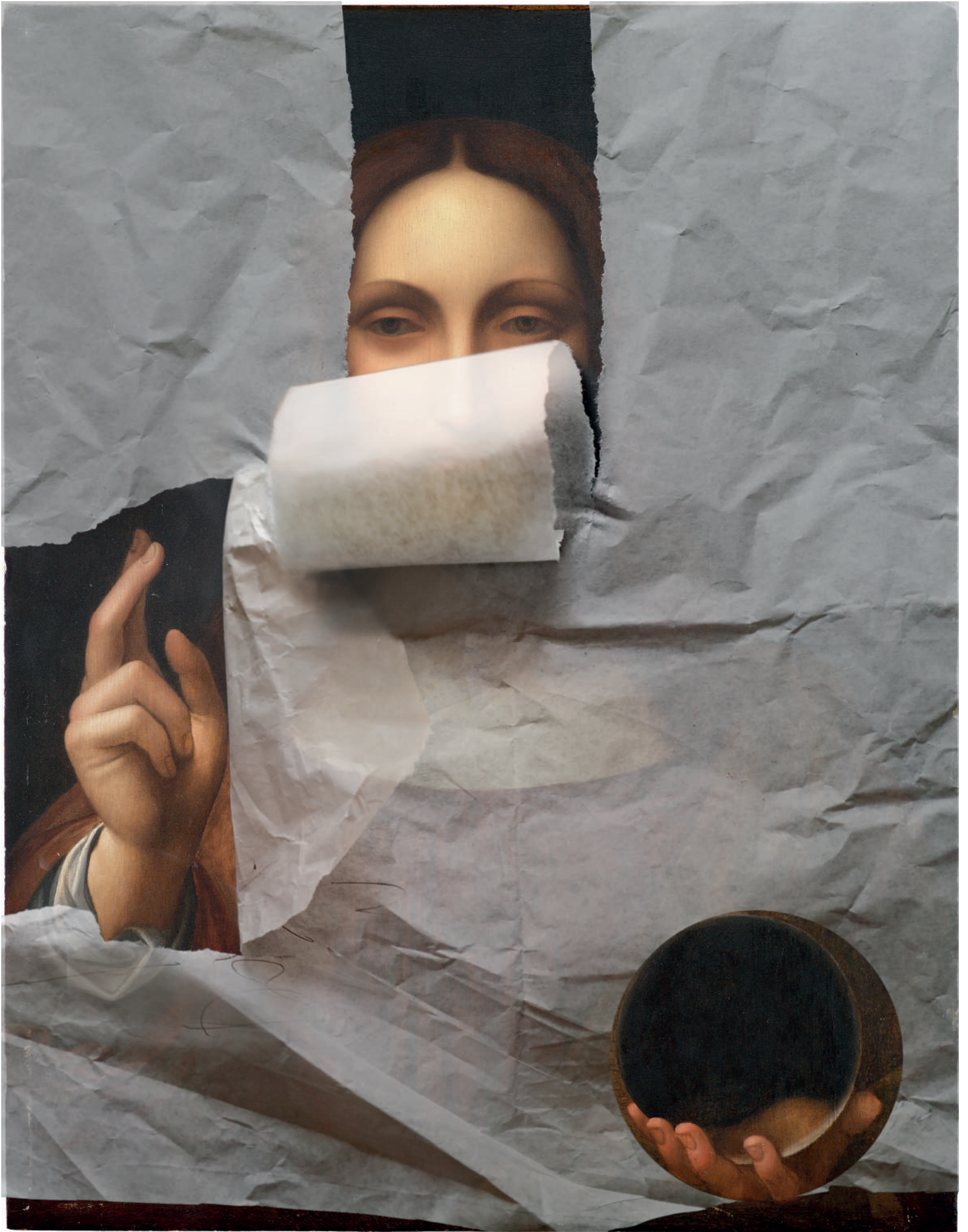
Katalog

- 125 Wykaz obiektów w układzie wystawy
wraz z notami katalogowymi

- 224 Bibliografia

- 226 Indeksy

- 283 Spis ilustracji

Publikacja *Leonardiana w kolekcjach polskich* towarzyszy wystawie otwierającej cykl prezentacji ukazujących dzieła z historycznej kolekcji wilanowskiej w kontekście zainteresowań i fascynacji kolekcjonerskich. Każdy z kolejnych tomów tego cyklu jest zarazem formą katalogu zbiorów, pomyślanego jednak nie jako spis danych i informacji o poszczególnych grupach obiektów lub wybitnych dziełach, lecz jako sprawozdanie z obecnego stanu naszej wiedzy i niewiedzy na danym etapie badań i w określonym czasie. Dobrze wiemy, że epoka „pewnych twierdzeń” i niepodważalnych faktów zmienia się na naszych oczach w okres widzenia z różnych perspektyw, zaawansowanych technologicznie badań i rozumienia, że sztuka w całej swojej złożoności jest najważniejszym stymulatorem zmian cywilizacyjnych. Jako historycy widzimy, jak szybko starzeją się naukowe dogmaty, a jak długo żyją artystyczne podszepty. Być może właśnie z tego powodu w ciągu ostatnich dwóch dekad muzea zmieniły sposób funkcjonowania i planowania swojej działalności. Dzisiaj otwartość muzeów polega przede wszystkim na misji dzielenia się wiedzą i zapraszaniu do współpracy zarówno uczonych, badaczy, artystów, jak i wszystkich chętnych, dla których obszar kultury jest najważniejszym czynnikiem rozwoju. Dlatego też nasze publikacje będą rozmową, propozycją, tematem do dyskusji.

Obecną edycję poświęcamy fascynacji Leonardem da Vinci (1452–1519), zjawisku obecnemu nieustająco od XVI wieku. Mija 500 lat od śmierci artysty, to powód celebracji tej rocznicy na całym świecie. Zdajemy sobie sprawę, że przez pół tysiąclecia nie poznano jeszcze i nie wykorzystano pomysłów i idei, które jeden człowiek stworzył – zapisał, narysował, namalował – w ciągu swego życia. Co więcej, pozostawił po sobie nie tylko określone artefakty, ale także myśli, ujęcia, sposoby widzenia, wzory, mechanizmy, które setki artystów i twórców rozwijało początkowo we współpracy z Mistrzem, potem jako dziedzictwo idei, form czy warsztatu. Inspiracje czerpane ze sposobu życia, zapisu i twórczości Leonarda, ale także jego podejścia do „obrazu” jako zapisu doświadczenia wizualnego na nowo inspirują dzisiaj badaczy malarstwa. Częste (i pytanie: czy celowe?) niedokończenie przez Leonarda obrazów, eksperymenty z materią malarską, innowacyjne układy kompozycji, współmalowanie z innym twórcami – to zaledwie kilka z najważniejszych obszarów nowych badań, o których piszemy. Rozległy las wątpliwości jest skutkiem tych transdyscyplinarnych analiz dokonywanych z użyciem specjalistycznego sprzętu (rentgenogramy, tomografia, badania fizykochemiczne, genetyczne, a niekiedy wręcz korzystające z kryminalistyki, jak np. stwierdzenie odcisków palców, którymi nanoszona była farba), podważających dawniejsze atrybucje i dających wgląd w proces twórczości.

Nasza publikacja i wystawa inicjuje takie właśnie podejście do dzielenia się wiedzą. Z jednej strony publikujemy archiwalia, dowody przeszłości (wyceny i rachunki) oraz cytujemy słowa zachwyty pisane na przykład przez twórcę wilanowskiego muzeum, Stanisława Kostkę Potockiego, z drugiej – prezentujemy wyniki badań konserwatorów stawiających nowe pytania. Staramy się także odtwarzać i przypominać kontekst intelektualny powstających kolekcji.

Wystawa i publikacja mają także drugi ważny cel. Jest nim zainteresowanie procesem kolekcjonowania jako działalności twórczej. Kolekcjonowanie było najważniejszym ewolucyjnie etapem przemiany „człowieka łowcy” w „człowieka myśliciela”. Oznaczało gotowość na tworzenie nowych światów i śmiałość określenia własnych reguł. Kolekcjonowanie zachowało sztukę, stworzyło ostoje, w których spotkać się mogły pokrewne dusze, podobne formy i bliskie znaczenia. Kolekcjonowanie oddaliło doczesność i nadało sens poszukiwaniu sensu. Kolekcjonowanie uratowało niejednego utracjusza, który z prochu wygrzebał kamienie filozoficzne.

Każda kolekcja odsłania kolekcjonera i jego tożsamość, gdy zamienia się w zorganizowany świat muzeum. Istotą tych kolekcjonerskich wtajemniczeń jest obecność czynnika duchowego, emocji, oddziałujących silniej na meandry neuronów w mózgu niż jakiegokolwiek znane używki i przyjemności. Obiekt kolekcjonerski – obraz, zapis, ślad – staje się poszukiwanym lekiem i powodem udręczenia, spędza sen z powiek i każe wędrować za przesuwającym się horyzontem. Jest też obiektem miłości oczekującej przedmiotu pożądania. Z czasem okazuje się, że jest nie tylko wartością duchową, lecz także olbrzymią wartością materialną i dziedzictwem narodu.

Na takich właśnie podstawach wyrosły muzea, takie jak Muzeum Wilańskie – ślad kilku pokoleń fascynatów, dla których sztuka była esencją życia i którzy czuli i wiedzieli, że na takiej podstawie należy budować własne życie, kształtować postawy młodych i zmieniać relacje społeczne.

Dorota Folga-Januszewska

WYSTAWA

Leonardiana w kolekcjach polskich

Wystawa z cyklu:

Co jest czym: oryginał, replika, kopia

KONCEPCJA WYSTAWY

Dorota Folga-Januszewska

KURATOR WYSTAWY

Agnieszka Woźniak-Wieczorek

PROJEKT SCENOGRAFII

Barbara Kowalewska

WYSTAWA PRZYGOTOWANA PRZY WSPÓŁPRACY:

Tomasza Bogdziewicza, Eryka Bunscha, Barbary Czai, Elżbiety Grygiel, Anny Guzowskiej, Grzegorza Mazura, Tomasza Majcherka, Elżbiety Modzelewskiej, Maryi Nawrockiej-Teodorczyk, Joanny Paprockiej-Gajek, Agnieszki Pawlak, Katarzyny Pietrzak, Elżbiety Podgórskiej, Diany Święckiej, Piotra Zwierzchowskiego oraz zespołu pracowników MPKJIII w Wilanowie

WYSTAWA PREZENTUJE DZIEŁA ZE ZBIORÓW:

Biblioteki Jagiellońskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie
Biblioteki Naukowej Polskiej Akademii Umiejętności
i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie
Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie
Muzeum Książąt Lubomirskich w Zakładzie Narodowym
im. Ossolińskich we Wrocławiu
Muzeum Narodowego w Krakowie
Muzeum Narodowego w Szczecinie
Muzeum Narodowego w Warszawie
Muzeum Narodowego we Wrocławiu
Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie

AUTORZY BADAŃ SPECJALISTYCZNYCH WILANOWSKIEGO OBRAZU

SALVATOR MUNDI:

Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie
Tomasz Łojewski, Wydział Inżynierii Materiałowej i Ceramiki

Akademia Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie
Paweł Karaszkievicz, Zakład Chemii i Fizyki Konserwatorskiej,
Wydział Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Małgorzata Walczak,
Zakład Chemii i Fizyki Konserwatorskiej, Wydział Konserwacji
i Restauracji Dzieł Sztuki

Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie
Roman Stasiuk, Zakład Badań Specjalistycznych i Technik
Dokumentacyjnych, Wydział Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki
Irmina Zadrożna, Zakład Badań Specjalistycznych i Technik

Dokumentacyjnych, Wydział Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki
Badania przeprowadzono w ramach badań statutowych
na Wydziale Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki
pod kierunkiem Iwony Szmelter

Anna Tomkowska, Kamila Załęska, Międzyuczelniany Instytut
Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki

Centre national de la recherche scientifique (CNRS), Paryż, Francja

Philippe Walter, dyrektor ds. badań CNRS; kierownik
Laboratoire d'archéologie moléculaire et structurale (LAMS)

Laboratorium Konserwacji Sylwia Pawełkiewicz, Warszawa
Sylwia Svarová Pawełkiewicz

Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, Warszawa
Eryk Bunsch, Wojciech Storoż, Kamil Radomski,
Pracownia Dokumentacji Trójwymiarowej

Muzeum Narodowe w Warszawie
Iwona Stefańska, Pracownia Konserwacji Sztuki Nowożytnej,
(odpis dokumentacji przekazany Muzeum Pałacu w Wilanowie
w 2005 r.)

Politechnika Warszawska, Warszawa
Irmina Zadrożna, Wydział Chemii

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Joanna Bonecka, Wydział Medycyny Weterynaryjnej
Paweł Kozakiewicz, Wydział Technologii Drewna

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Magdalena Iwanicka, Instytut Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa
Piotr Targowski, Instytut Fizyki Tomasz Ważny, Zakład Technologii
i Technik Malarskich, Wydział Sztuk Pięknych

Badania za pomocą Optycznej Koherentnej Tomografii (OCT)
przeprowadzono w ramach oferty MOLAB/FIXLAB PL
polskiej infrastruktury badawczej E-RIHS PL

KATALOG

Katalog Kolekcji Wilanowskiej pod redakcją
Doroty Folgi-Januszewskiej i Joanny Paprockiej-Gajek
Tom II: *Leonardiana* w kolekcjach polskich
pod red. naukową Agnieszki Woźniak-Wieczorek
przy współpracy Doroty Folgi-Januszewskiej
i Joanny Paprockiej-Gajek

AUTORZY TEKSTÓW

Dorota Folga Januszewska

MPKJIII w Wilanowie

Wydział Grafiki Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie

Anna Kwiatkowska

MPKJIII w Wilanowie

Elżbieta Modzelewska

MPKJIII w Wilanowie

Iwona Szmelter

Wydział Konserwacji Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie

Agnieszka Woźniak-Wieczorek

MPKJIII w Wilanowie

AUTORZY NOT KATALOGOWYCH

Małgorzata Biłozór-Salwa

Gabinet Rycin Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie

Filip Chmielewski

Muzeum Narodowe w Krakowie

Ewa Gwiazdowska-Banaszek

Muzeum Narodowe w Szczecinie

Emilia Kłoda

Muzeum Książąt Lubomirskich w Zakładzie Narodowym
im. Ossolińskich we Wrocławiu

Anna Olszewska

Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie

Izabela Przepałkowska

Gabinet Rycin Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie

Izabela Żak

Muzeum Narodowe we Wrocławiu

RECENZJA

Małgorzata Wrześniak

REDAKCJA I KOREKTY

Grażyna Waluga

INDEKSY

Małgorzata Świerzyńska

AUTORZY FOTOGRAFII

I POSIADACZE PRAW AUTORSKICH

Amministrazione Doria Pamphilj s.r.l.; Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie; Archiwum Narodowe w Krakowie; Biblioteka Jagiellońska Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (Pracownia Reprograficzna BJ); Biblioteka Narodowa w Warszawie; Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie (fot. Jakub Chojnacki); Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie (BUW; fot.: Krystyna Dąbrowska, Bartłomiej Karelin); Bridgeman Images; © Christie's Images/Bridgeman Images; Civico Archivio Fotografico, Milano; Archivio Fotografico – Civiche Raccolte Grafiche e Fotografiche, Milano; Detroit Institute of Arts, USA/Gift of James E. Scripps/Bridgeman Images; Dorota Folga-Januszewska; Erik De Mol, S.A. Thill, Brussels; Fondazione Federico Zeri, Università di Bologna; Galleria Nazionale delle Marche-Urbino; © Galleria Nazionale dell'Umbria, Perugia; Paweł Kozakiewicz; Tomasz Łojewski; Elżbieta Modzelewska; © Musée du Louvre, Dist. RMN-Grand Palais / Ang le Dequier; Museo Nacional del Prado, Madrid; Muzeum Historyczne Miasta Tarnobrzega w Tarnobrzegu (fot. Andrzej Kaczorowski); Muzeum Książąt Lubomirskich w Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich we Wrocławiu (fot. Andrzej Solnica); Muzeum Narodowe w Krakowie (fot. Karol Kowalik); Muzeum Narodowe w Poznaniu (fot. arch. Antoni Pawlikowski – 1905; Pracownia Fotografii Cyfrowej MNP); Muzeum Narodowe w Szczecinie (fot.: Arkadiusz Pięta, Grzegorz Solecki); Muzeum Narodowe w Warszawie (fot. Krzysztof Wilczyński); Muzeum Narodowe we Wrocławiu (fot. Magdalena Wyłupek); Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie (fot. Wojciech Holnicki-Szulc, Agnieszka Indyk, Zbigniew Reszka; fot. arch. Konrad Brandel – 1897); National Gallery of Art, Washington; Polo Museale Regionale della Lombardia, Milano; Royal Academy of Arts, London; Royal Collection Trust / © Her Majesty Queen Elizabeth II 2019; Roman Stasiuk; Szépm vészeti Múzeum, Budapest; Statens Museum for Kunst, København (SMK Photo/Jakob Skou-Hansen); Sylwia Svarová Pawełkowicz; The Columbia Museum of Art, Columbia, South Carolina; © The National Gallery, London; © The Trustees of the British Museum; © Veneranda Biblioteca Ambrosiana/Mondadori Portfolio/Bridgeman Images.

PROJEKT I OPRACOWANIE GRAFICZNE

Maciej Buszewicz

DRUK I OPRAWA

Drukarnia Dimograf Sp. z o.o.

AUTORZY TEKSTÓW

Dorota Folga-Januszewska

Anna Kwiatkowska

Elżbieta Modzelewska

Iwona Szmelter

Agnieszka Woźniak-Wieczorek

MECENAS WYSTAWY

Mazurkas Travel

MAZURKAS

Travel Poland

PATRONI MEDIALNI

Spotkania z Zabytkami

SPOTKANIA Z ZABYTKAMI

DOFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW

Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

Wydawca: Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie
Warszawa, 2019

© Copyright by Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie 2019

Design and layout © copyright by Maciej Buszewicz 2019

ISBN 978-83-66104-17-4

www.wilanow-palac.pl

Na wewnętrznej stronie obwoluty
reprodukcja obrazu:

Salvator Mundi

ze zbiorów Muzeum Pałacu
Króla Jana III w Wilanowie

Font użyty w tytułach opracowany przez

Macieja Buszewicza na podstawie składu edycji:

„Pochwały, mowy i rozprawy Stanisława hrabi Potockiego”,
część I i część II w Warszawie Roku 1816,

Nakładem Zawadzkiego i Węckiego